

Krsna slava

Krsna slava je prastari narodni običaj proslave domaćeg zaštitnika. On je često bio personifikovan u liku pretka, čiji je dobri duh čuvao kuću od zlih duhova i pomagao porodici u svakodnevnom životu. Do skora su ovaj običaj imali svi Sloveni, pa i Indoevropljani (Tračani, Grci, Dačani, Iliri, Rimljani), ali do danas su ga zadržali samo Srbi. Poslije primanja hrišćanstva crkve su htjele iskorijeniti mnogobožaćka vjerovanja i običaje, ali je prvi srpski Arhiepiskop Sava reformama svetosavske crkve u 13. vijeku povjerio sveštenstvu da ne progoni vjerovanja i običaje već da im da hrišćansko obilježje. Unošenjem hrišćanskih i jednobožaćkih elemenata u mnogobožaćka vjerovanja i običaje i spajanjem nekoliko srodnih običaja u jedan nastale su razlike u proslavljanju prehrišćanskih običaja, pa tako i Krsne slave. Stara srpska crkva prihvatila je Krsnu slavu kao spomen predaka i u tom smislu je sastavila najstariju molitvu za blagosiljanje krsnog kolača i koljiva. Zahvaljujući tome običaji i obredi o Krsnoj slavi opstali su i najbolje su održani kod Srba.

Svako srpsko domaćinstvo ima i slavi svoju Krsnu slavu posvećenu svetitelju, svom zaštitniku. Slava se nasljeđuje po koljenu, tj. od svojih predaka po muškoj liniji. Poslije očeve smrti, braća nastavljaju zajednički slaviti Krsno ime svoga oca, a kada se podijele svaki to čini posebno.

Za doček i proslavljanje Krsne slave običaj je da se domaćinstva uveliko pripremaju da ima pića i izobilje dobre i ukusne hrane kako bi što bolje goste ugostili. Domaćin nije mogao unaprijed predvidjeti tačan broj gostiju budući da se gosti na slavu ne pozivaju. Zna se da će doći rođaci, kumovi, prijatelji, ali i namjernici koji su nepredvidivi, a toga dana su za svakog namjernika otvorena kućna vrata domaćinstva. Za goste Krsnih slava koje dolaze u postu, kao npr: Sv. Nikola - 19. decembra, Sv. Ignjatije - 2. januara pripremala se posna hrana, a za goste Krsnih slava: Sv. Arhidakon Stevan - 9. januara, Sv. Jovan Krstitelj - 20. januara, Đurđevdan - 6. maja i druge, pripremala se masna hrana.

Najvažniji slavski obredni predmeti

Svečar prije Krsne slave mora pripremiti sve potrebno: da sveti vodicu, da spremi slavski kolač, kuvano žito - koljivo, vino, svijeću, tamjan i ulje.

Vodicu sveti sveštenik u svečarevom domu uoči slave, da bi se očistio dom i prognalo zlo iz njega. Tom vodicom se zamjesi slavski kolač, a grančicom bosiljka umočenom u svetu vodicu se poškrope domaćin i svi ukućani.

Slavski kolač se mjesi od čistog pšeničnog brašna sa kvascem i zamjesi se svetom vodicom. To je posao domaćice i ona se trudi da ga što ljepše ukrasi. Kolač je tipična hljebna žrtva koja porijeklo ima u prehrišćanskim vremenima. Njime se prinosi žrtva u znak zahvalnosti božanstvu.

Koljivo je žito koje se kuva uoči Krsne slave. Bira se najčistija pšenica bjelica i u žito se umješaju orasi, bademi, voće, šećer i med. Žito se okadi i prelije vinom i svi ukućani ga po malo probaju za sreću. Žito je paganska žrtva, starija od kolača i u vezi je sa kultom umrlih predaka i kućnih zaštitnika.

Vino je jedan od osnovnih simbola u hrišćanstvu. Vino je najvažniji dio žrtve još iz prehrišćanskog vremena. Pri svečanom obredu se malo vina odaspe na zemlju, kao žrtva podzemnim bogovima i umrlim precima.

Krsna svijeća je rekvizit bez kojeg se Krsno ime ne može slaviti. Ugodnija je ona od žutog voska, koja je napravljena od pčelinjeg voska (pčela - sveta i blagoslovljena životinja). Krsnu svijeću treba zapaliti sam domaćin kad reže kolač i diže u slavu. Ne gasi se prstima već se prelije vinom. Ona predstavlja supstituciju ognja, kojem se žrtve prinose. Ona je simbol i domaćeg ognjišta i sunčeve svjetlosti. Ujedinjena sa vatrom čisti sve nečisto i razgoni tamu i zle duhove.

Tamjan se pri slavskom obredu i rezanju kolača uzima za kađenje. Kađenje je naslijeđeno iz prehrišćanstva i dimom tamjana se izgone zli demoni.

Svečari u kući drže **ikone**. One trebaju biti naslikane po strogim crkvenim kanonima.

Kako se slavi Krsna slava

Slava je religiozni i društveni praznik koji se proslavlja još od 13. vijeka - reformama svetosavske crkve. Slavi se po propisima i ko slavi kako treba pomaže mu svetac. Slava se ne mijenja osim kad porodicu zadesi neka nesreća - najčešće smrt djeteta. Tada domaćica mijesi nekoliko kolača i svaki namijeni po jednom svecu i uzima se ona slava za čiji kolač se jedinče prihvatilo.

Postoje tri vrste slavskih rituala i danas su svi crkvenog karaktera:

blagosiljanje trpeze svečara,
dizanje ili ispijanje u slavu,
rezanje ili lomljenje kolača.

Blagosiljanje trpeze svečara vodi porijeklo od blagosiljanja hljebova sa bdijenja. Blagosiljanje vrši sveštenik ili, ako ga nema, domaćin ili neki ugledni gost. Svi gosti ustanu, poskidaju kape, a domaćin okadi svijeću, ikonu, sebe i goste, te se svi pomole Bogu. Samo domaćin govori molitve glasno, a drugi šapuću. Kad izmole molitvu poklone se ikoni i jedan drugom, sjedaju i počne im se donositi jelo.

Dizanje ili ispijanje u slavu je najsvečaniji dio slave. Ovaj obred se u nekim krajevima vrši zajedno sa lomljenjem kolača, a u nekima ne. Domaćin i gosti ispijaju vino uz svečane molitve i zdravice. Za vrijeme dizanja u slavu stoje gologlavi, a vrata na kući su zatvorena. Okadi se kolač, svijeća, žito, domaćin, ukućani i svi gosti. Dolibaša – poseban gost koji vodi računa da pred svima ima vina - sa čašom vina u desnoj ruci govori molitvu, prekrsti se, popije vina i zdravi se sa onim ko mu je sa desne strane i preda mu čašu vina. Ovaj se prekrsti, zdravi domaćinu, popije malo vina i doda čašu domaćinu. Domaćin uradi isto i doda čašu onome ko je sa lijeve strane dolibaše. I ovaj uradi isto i doda drugu preko puta sebe, i sve tako dok se ne izredaju svi gosti i domaći narod. Zatim svi uzimaju malo žita i opet se obrede čašom, pa se nastavlja sa molitvama i ostalim zdravicama. Zdravice su sadržinom različite jedna od druge, ali se mogu podijeliti na dvije vrste: u jednim se moli Bogu i Krsnom imenu, svecu zaštitniku, a u drugim se nabrajaju želje za sreću i napredak domaćina, ukućana, rodbine, komšija,...

kumova i prijatelja.

Rezanje ili lomljenje kolača je kod Srba najviše rasprostranjeno. Razlikuje se od kraja do kraja, ali je svuda običaj da se reže uveče za večerom uoči slave. Sveštenik prvo okadi kuću svečarevu i sveti vodicu i poškropi sve u kući, zatim otpjeva TROPAR i KONDAK svecu koji se slavi i očita molitvu nad koljivom. Uzima kolač, obrne ga na naličje i reže u obliku krsta i u tri maha prelije crnim vinom. Sveštenik sa domaćinom obrće i okreće preliveći kolač uz pjevanje pjesama (Slava Tebje Hriste Bože, ...). Nakon toga sveštenik i domaćin prelome kolač nadvoje, sastave ga sa donje strane tako da su im lica spolja, i obojica se poljube međusobno i pozdrave jedan drugog sa Hristos posredje nas i Jest i budet.

Sveštenik držeći u ljevici kolač ponovo ga prelije vinom i moli Boga da blagoslovi godinu berićetom, pa obojica ponovo poljube kolač i jedan drugog i sveštenik diže kolač iznad čela govoreći: „Veličaj Bože domaćina i njegov dom na mnogaja ljeta“. Isti ritual se može obaviti i bez sveštenika i tada kolač reže najuvaženiji gost, a kolač lome četvorica u obliku krsta na četiri dijela.

Svi ovi rituali se obavljaju za stolom, čije je čelo okrenuto istoku, tako da je dolibaša koji sjedi na čelu okrenut istoku, a ostali gosti lijevo i desno oko stola. Dužnost domaćina je da rasporedi goste gdje će sjediti i da odredi ko je dolibaša, ko lomi kolač. Nekada se slavilo i po tri pa čak i po sedam dana i trebalo je za sve dane biti dovoljno ića i pića.

Svi ovi običaji nisu svugdje jednaki, ali svaki Srbin o Krsnoj slavi vrši u svojoj kući dve važne dužnosti: moli se Bogu za žive i mrtve i čini neku žrtvu i saziva prijatelje i dočekuje goste namjernike.